

Az ember „jövő felé irányuló lény”. Az emberreválás folyamata még nincs lezárva. Az ember — biológiai és szellemi fejlődésének szempontjából egyaránt — még csak kibontakozásának elején áll. A természettudósok szinte beláthatatlan jövőt ígérnek további fejlődésének. A paleontológusoknál egy közepes nagyságú zoológiai faj valószínű élettéje 50 évmillió. Ez a egyetlen adat elegendő annak megmutatására, milyen óriási feladatokkal kell a mai embernek megküzdenie, ha saját *jövőjével* boldogulni akar. Van valami nagyszerű, de egyben félelmetes is ebben a gondolatban: egy fejlődés elején állni, egy olyan jövő felé haladni, amelynek veszélyeit és lehetőségeit mégcsak nem is sejtjük. Ma új tudomány van születőben: a jövőt kutató tudomány. Ennek a tudománynak keresztény szellemben való kifejtése a keresztény gondolkodónak egyik legnagyobb feladata.

A keresztény ember előtt egy abszolút jövő ígérete áll: a „*mennyország*”. A mai keresztény elsősorban a mennyországról szeretne emberileg elfogadhatót hallani. Sajnos ismét és ismét meg kell állapítanunk, hogy dogmatikánk legunalmasabb és legszíntelenebb fejezetei éppen azok, amelyek a mennyországról szólnak. Ha jómagam a mennyországról — tulajdonképpen jövőnkéről — szentbeszédet szeretnék készíteni, a marxista Ernst Bloch „Prinzip Hoffnung” („A reménység elve”) c. könyvét veszem kezembe. Ebben a könyvben bámulatosan pontos elemzés található arról, mi is az, ami bennünket ennek az abszolút jövőnek irányába hajt. Ok arra, hogy a keresztény gondolkodók szégyenkezzenek. Hiszen legfontosabb — és legkeresztényibb — feladatunknak kellene tekintenünk, hogy eszmeileg is tanúságot tegyünk a mennyország létezéséről; arról a mennyországról, amelyet nemcsak elvont fogalmak segítségével tudunk megsejtenni, hanem amelyet minden nap, sőt minden órában folytonosan megtapasztalhatunk élményeink mélyén. Ha ma valóban becsületesen, vagyis emberi tapasztalatlunkból kiindulva, beszélünk a mennyországról, az emberek önkéntlenül felfigyelnek.

Bloch reménység-filozófiája — gazdag kutatási anyagával — rádöbbeníti a keresztény gondolkodót arra, milyen keveset és mennyire „vérszegényen” beszélünk arról a mennyországról, amely tulajdonképpen máris áthatja a jelenlegi világot. Ez a tény elegendő anyagot nyújthatna a keresztény gondolkodóknak a lelkiismeretvizsgálatra. Hiszen a „reménység elve” sokkal inkább van beleégetve a mi testünkbe, mint minden más emberébe. De nem lett-e divat nálunk nagy szavakat mondani

az emberiség nyomorúságos állapotáról? Nem egy aratott velük kis irodalmi babért. A *remény*, az alapvető optimizmus, a „boldogság íze“ azonban az ember igazi életeleméhez tartozik. Ha a keresztény ma tanúságot akar tenni Istenről, sőt Isten nagyságáról, akkor talán csak egyetlen feladat vár rá: embertársainak bebizonyítani, hogy van még öröm, van boldogság és remény ezen a világon; hogy élni jó és élni érdemes.

Honnan az élet, honnan egyáltalán a lét? Istentől. Istentől vagyok. De mit jelent ez? Azt, hogy teljes lényemmel Isten utánzata vagyok. Isten gondolataként élek! *Teremtettnek* lenni annyit jelent: Isten életét hordozzuk magunkban és hogy Isten ezt a létet örök megdicsőülésünkre tervezte. Isten az életet a mennyországra való tekintettel alkotta meg. Éppen ezért az ember lényegében csak beteljesülése, vagyis a mennyország felől tekintve érthető meg igazán. Ami a beteljesülés *előtt* történik, csupán születés. A világ csak akkor jön majd létre, ha az ember átlépi a mennyország küszöbét. A szó igazi értelmében tehát még nem „élünk“. Életünk tehát nem más, mint a mennyország irányába való fejlődés. Az „élet“ még nincs jelen. Az „igazi lét“ még mindig csak közeledőben van. Az ember még nem érte el igazi lényegét.

A modern szellemtörténet egyik legfigyelemreméltóbb ténye, hogy az ember egyre jobban rádöbben arra, mennyire *a világhoz tartozik*. Ezt a tényt azonban nem annyira sztatikus nagyságként fogja fel, inkább mint fejlődési egységet. Ez a fejlődési egység egy — tejutakból, naprendszeréből és bolygókból összetevődő — világ létrejövése: a primitív, majd mind bonyolultabbá váló életformák kifejlődése, állandó előre-tapogatódzás a tudatnak mind magasabb fokai felé. Az ember ennek a fejlődésnek a „produktuma“, „a világ kivirágása“; mintegy magába sűríti a világ „bensőségesség“-ét. A világmindenség őseredeti léttartalmából kiindulva az élet irányába fejlődik. Az élet emberré lesz, amennyiben szellemmé válik. A szellem annyiban érti meg önmagát, amennyiben megismeri Istent és szeretetben Neki szenteli magát. Az embernek Istennel való egyesülése azután a világmindenséget is „magával rántja“ az örök beteljesülésbe.

A *beteljesülés* nem más, mint egy olyan világmindenség, amely végérvényesen „áttetsző“ lett Isten felé. Így a világ állandó fejlődési egységgé válik. Isten szüntelenül „teremti“ a világot, amennyiben olyan erőt kölcsönöz neki, hogy segítségével — évmilliárdos fejlődés folyamán — Istenhez „emelheti“ önmagát. A „világteremtés“ története ez: A teremtésbe — Istennek ebbe az örök-egy tettébe, amely kezdet és egyszerismind beteljesülés is — Isten mintegy bele-„ékelte“ azt az arasznyi időt is, amely a teremtés önkifejléséhez szükséges, s amelyben a világ — Isten erejével s egy évmilliárdos fejlődés során — em-

berré lesz, az emberen keresztül pedig beletorkollik az abszolút jövőbe, vagyis a mennyországba.

A kolosszei levél ezt így fejezi ki: „Benne lett minden a mennyben és a földön . . . Minden általa és érte lett“. (Kol 1,16.) Ezek szerint *Krisztus* az abszolút kezdet és egyben az abszolút cél is. A világ Krisztus felé fejlődik. Ebből azonban az is következik, hogy Krisztus még mindig alakulóban van. S ezzel rámutattunk a keresztény hittan egyik legmélyebb igazságára: bár Krisztus „egy pillanatra“ eljött hozzánk, de mindjárt el is tűnt a — talán még évmilliókig tartó — jövőnek kifejezhetetlenségébe. Krisztus az idők végéig állandó „fejlődésben“ van. E szerint keresztény az az ember, akinek élete egy gyökeres „máslet“-be, egy felülmúlhatatlan jövőbe fog torkolni. Ha van világ, ha van ember, akiben vágy ég, akkor van mennyország is, mert az ember csak úgy létezhet, ha állandó, utolérhetetlen „remény“-ként fogja fel önmagát.

A keresztény történelemszemlélet így *örömhírré* válik. A világ sorsa már eldőlt. Nincs többé ürességbe nyúló tapogatódzás. Ahol van még élet, ahol ég még a szeretetnek parányi lángja, ott már láthatóvá lett a végleges teremtés, a mennyország. Ilyen világban nincs tehát ok a kétségbeesésre és kishitűsége. A mi Istenünk örömteli, friss, megújult és gondnélküli lelkeket akar látni: töretlenszerű lelkeket! Ezzel megteremtettük azt az alaphangulatot, amellyel a kereszténynek teremtettségére és jövőjére gondolnia kell. A szomorúságot ki kell irtania lelkéből. Semmire sem jó. Elmegy a lényeg mellett. Keresztény életünknek ezt a magatartást kellene tükröznie, ezt kellene hirdetnie: az élet még folytonos alakulásban van bennünk; a világmindenség is részese az üdvösségnek; a világ Krisztusban éri el teljességét; Isten örökké tartó örömet készített számunkra!

Itt talán még egy utolsó megfontolás volna helyénvaló. A cél, a végső beteljesülés: *az Istenben való részesülés*. Isten végtelen teljességét azonban a teremtmény nem fogadhatja magába teljesen, ki nem merítheti. Véges természetünk sohasem eshetik egybe teljesen Isten létével. Így minden beteljesülés egy még nagyobb beteljesülés kezdete csupán. A mennyország határtalan dinamikát jelent. A beteljesülés annyira kitágít bennünket, lényünket, hogy a következő pillanatban még jobban töltekezhessünk a végtelennel. Örök Isten-keresők vagyunk. Találóa fejezi ki ezt Szent Ágoston: egész földi életünkön keresztül azért keressük Istent, hogy megtaláljuk; Őt keressük akkor is, ha már megtaláltuk az örök boldogságban, a mennyországban. Azért rejtőzött el előlünk, hogy keressük és megtaláljuk; de azért mérhetetlen, hogy akkor is keressük, ha már megtaláltuk. Az örökkévalóság nem más, mint állandó beljebbhatolás Istenbe.

Minden, ami sztatikus, a mennyországban átváltozik egy, a végtelenségig továbbható dinamikába. A beteljesülés örök változás. A mennyországban semmi sem merev. A mennyország a végnélküli, a töretlen elevenség állapota.

Ha mindez megvalósult, ha végre minden vágy beteljesült, akkor ér csak véget a teremtés nagyszerű kalandja. Majd csak akkor *kezdődik* a tulajdonképpeni teremtés. Ekkor minden szív vágya beteljesül, ahogyan Szent János írja: „Akkor új eget és új földet láttam . . . Isten letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom“. Kereszténynek lenni tehát ennyit jelent: az életnek minden, még legsúlyosabb helyzetében is tanuságtévő módon megvalósítani ezt a reménységet!